

M. HELMANN, GRUNDZÜGE DER GESCHICHTE VENEDIGS, ed Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1976, str. 216.

Kao 28. svezak serije »Grundzüge« ove izdavačke kuće izišao je navedeni pregled, nacrt političkog, gospodarskog, društvenog i kulturnog razvitka Venecije od njenih početaka do pada Republike 1797.

Autor nije težio dati posebne, originalne stavove i rješenja za pojedina pitanja i razdoblja iz mletačke povijesti. Ovo je zapravo priručnik, orijentacija u faktografskim, kronološkim, geografsko-političkim — širenje i opadanje teritorijalne moći — datostima. Nije bilo mjesta ni potrebe ulaziti u potanje analize pojedinih pojava i zbivanja gospodarskih, društvenih ili kulturnih.

Knjiga je podijeljena na nekoliko poglavlja, prema razdobljima koja su, po autorovom shvaćanju, prelomna za Veneciju.

U prvom poglavlju (»Die Grundlagen«, 1—12) autor opisuje početke njene povijesti i pri tom se osvrće na prošlost toga kraja u doba Rimljana. Prikazuje zatim situaciju u vrijeme seobe naroda kad su zapravo izbjeglice osnovale svoju novu postojbinu na lagunama. S njima i počinje povijest toga novog naselja.

Slijedi poglavlje »Uzdizanje« (»Der Aufstieg«, 13—53) koje obuhvaća razdoblje od dužda Petra Trandenika (836—864) do druge polovice XI stoljeća. (Prikaz povijesti je i inače vezan uz mandat pojedinih duždeva.)

»Venecija kao velika sila« (»Grossmacht Venedig«, 54—134) ide od godine 1082. kad je Venecija dobila glasoviti privilegij trgovine po Bizantu do kraja XV st., zapravo do upada Karla VIII u Italiju. Autor prikazuje ne samo teritorijalno širenje Venecije i njen uspon u trgovini — ona je tada svjetska sila u razmjeni dobara između Istoka i Zapada — nego i njenu upravu. Pregledno je izložio djelokrug prava i moći Velikog i Malog vijeća, ulogu dužda, Senata, Vijeća četrdesetorice (Quarantia), suda itd.

»Početak pada« (»Beginnender Niedergang«, 135—178) povezuje ne samo s prodorom Francuza u Italiju, nego i učvršćenjem Španjolaca u srednjoj i južnoj Italiji, novom politikom Habsburgovaca na Jadranu, teritorijalnim gubicima na Levantu, preorijentiranjem svjetske trgovine i njenih putova na Atlantik.

»Venecija u XVIII stoljeću i kraj Republike« (»Venedig im 18. Jahrhundert und das Ende der Republik«, 179—196) jest kratak prikaz kad Venecija nije više svjetska sila. Ona tada postaje privlačna za strance, turiste (»eine Anziehungskraft auf Fremde ausgeübt«, 188) koji tu dolaze zbog njenog republikanskog uređenja i kulture (glazba, kazalište, slikarstvo). Autor slijedi događaje i nakon pada Republike do 1866. kad se Venecija uklapa u novo Kraljevstvo Italije.

U »Zaključku« (»Schluss«, 197—201) ističe da Venecija u svojoj tisućgodišnjoj povijesti nije bila dio Kraljevstva Italije; nije ju duboko zahvatila borba gibelina i gvelfa; zbog svojih kopnenih posjeda bila je povremeno uvlačena u ratove za premoć sa susjednim vlastima Francuske, Španjolske i cara. Premda je po svom stanovništvu i jeziku tijesno povezana s Italijom, to su za nju ipak bili vanjski ratovi sa suparničkim državama.

Ističe da Venecija zauzima jedinstveno mjesto u pomorskoj trgovini prvenstveno na Istoku. Nakon 1204. uspostavila je na Levantu svoje kolonijalno carstvo. U njenoj upravi nije prevladavao kraljevski, carski ili biskupski autoritet. Ugovori koje je sklapala sa susjednim vladarima bili su više manje ravnopravni. Nije postojala koncentracija vlasti jednog čovjeka ili patricijskog roda nego je državna uprava bila i ostala u zajednici vladajućeg sloja, zato »Signoriju« predstavlja dužd i njegovo Malo vijeće. Nije postojao sukob plemića i pučana, organiziranih u svojim cehovima, takvih razmjera kao u ostalim talijanskim komunama. Venecija se razvijala i cvala dok je izvlačila goleme profite iz posredničke trgovine između Istoka i Zapada. Kad se u taj promet ubacila konkurencija drugih evropskih sila, počinje njeno gospodarsko nazadovanje. Ipak ona uspijeva da to opadanje za duže

vrijeme zaustavi i odgodi zahvaljujući dobro razvijenoj vlastitoj industriji — zaključuje autor.

Na kraju je izabrana bibliografija. Od naših autora jedino je zabilježeno djelo M. Novak, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*. Među izvorima nema ispisa Š. Ljubića i G. Novaka.

Za nas je ovaj pregled povijesti susjedne Venecije zanimljiv iz više razloga. Pisan je na svjetskom jeziku u seriji koja teži popularizirati povijest. Upoznaje nas sa državom koja je imala udjela i u našoj povijesti — osobito Jadrana u srednjem i novom vijeku. Ne možemo biti ravnodušni a da ne doznamo kako je prikazan odnos Venecije prema nama.

Moramo reći da je autor pobilježio sve situacije u kojima smo dolazili u dodir s Venecijom od IX st. dalje (iako ne uvijek s potpunom točnošću). Uzroke prvih međusobnih sukoba vidi u nastojanju Venecije da suzbije gusarenje na Jadranu. Pri tom stalno ističe da je to hrvatska (odnosno neretvanska) obala; na njoj vrše suverenu vlast hrvatski, odnosno neretvanski vladari. Ističe da su od god. 887. — pogibija dužda Petra Kandijana kod Makarske — Mlečani plaćali Hrvatima i Neretvanima tribut da bi smjeli slobodno ploviti uz našu obalu. Odbio je na taj način tvrdnje dijela talijanske iredentističke historiografije koja kaže da taj i takav tribut Mlečani nisu plaćali. Relativno opširno prikazuje situaciju na Jadranu u X stoljeću. Tada je, kako ističe, Tom.slav imao upravu (Verwaltung; 30) nad dalmatinskim gradovima. Povratak mletačke moći na istočnu jadransku obalu povezuje s ustankom Samuila protiv Bizanta potkraj X st. i njegovim prodorom do Splita i Trogira. Tu tešku situaciju za Bizant i dalmatinske gradove iskoristio je, kaže autor, dužd Petar II Orseolo. On otkazuje plaćanje tributa Hrvatima i Neretvanima, te poduzima vojnu akciju u kojoj je god. 1000. hrvatska pomorska sila bila uklonjena s Jadrana (»wurde die kroatische Seemacht ausgeschaltet«; 32). Time posredno priznaje da je premoć na istočnoj jadranskoj obali bila do tad na strani hrvatske mornarice. Premda su Mlečani privremeno zavladali hrvatskom obalom, hrvatski vladari Petar Krešimir IV i Dmitar Zvonimir uspijevaju u XI st. uspostaviti svoj suverenitet nad njom. Kad Hrvati sklapaju s Ugrima personalnu uniju, Venecija je morala napustiti neke gradove i otoke koje je bila zaposjela nakon smrti Zvonimirove.

Na zauzimanje Zadra g. 1202. gleda u sklopu povijesti IV križarske vojne. Ne pridaje tom činu veću važnost, a najmanje onu koju mu žele dati neki talijanski povjesničari. Autoru je glavni cilj da prikaže razvitak mletačke svjetske moći nakon pada Carigrada. U tom kontekstu zauzimanje Zadra je beznačajan događaj u okviru mletačke svjetske politike u to doba. Isto tako Zadarski mir g. 1358. samo mu je epizoda u kojoj je Venecija — stjecajem okolnosti — privremeno izgubila kontrolu nad istočnim Jadranom od Kvarnera do Drača. Za god. 1409. i one nakon nje, kad je Venecija učvrstila vlast u Dalmaciji, kaže da je to obnova premoći nad Jadranom koju je izvršio dužd Tommaso Mocenigo. (Na njegovoj nadgrobnoj ploči — umro je g. 1426 — piše da je pobijedio Ugre, uništio tursku mornaricu, rastjerao pirate. »Hungaros bello domui, Turcarum classem delevi, piratas ubique fugavi imperio nostro«; 121).

Pod tim kutom gledanja rasta, uspona i padanja mletačke svjetske moći tu-mače se i ostali događaji vezani uz našu prošlost: uskoci, Kandijski rat itd.

Premda autor nije ulazio u ocjenu mletačke vlasti, ne samo u našim krajevima nego i u drugim, nastojao je biti objektivan. Iz teksta ne izbija bilo kakvo mletačko (talijansko) pravo na bilo koji dio naše obale niti on osporava hrvatski, slavenski karakter Dalmacije. Zbog toga ovaj priručnik, pisan laganim stilom i pregledno, može se preporučiti kao početna informacija o usponu, razvitku i padu Venecije kao svjetske sile i njene uloge u trgovini, proizvodnji i kulturi Sredozemlja i južne Evrope.

Josip Lučić

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XXXI—XXXII

1978—1979

Redakcijski odbor:

IVAN KAMPUŠ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
SAVEZ POVIJESNIH DRUŠTAVA HRVATSKE
ZAGREB